

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky s celoškolskou působností

Zuzana KUBIESOVÁ
III. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – sociální práce

PROBAČNÍ PROGRAMY JAKO NÁSTROJ PRÁCE S MLADISTVÝMI
PACHATELI
Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Holá, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne 9. 4. 2010

.....

Děkuji PhDr. Lence Holé, Ph.D. za poskytování rad a odborné vedení bakalářské práce a vstřícný přístup.

Obsah

Úvod	6
1 Výklad základních pojmů	8
2.1 Nejčastější trestné činy	10
2.2 Příčiny delikvence mládeže	11
3 Zákonná řešení delikvence mládeže	13
3.1 Historie řešení delikvence mládeže u nás	13
3.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	15
3.2.1 Trestní opatření ukládaná mladistvým.....	16
3.2.2 Ochranná opatření pro mladistvé	16
3.2.3 Výchovná opatření pro mladistvé	17
4 Výchovná opatření v rámci trestního řízení	18
4.1 Účel výchovných opatření	19
4.2 Formy výchovných opatření	20
5 Probační programy z hlediska zákona	22
5.1 Instituce uplatňující se při ukládání a realizaci probačních programů	22
5.1.1 Orgány činné v trestném řízení	23
5.1.2 Probační a mediační služba ČR	24
5.1.3 Realizátoři probačních programů.....	25
5.2 Probační programy jako výchovná opatření.....	26
6 Probační programy jako nástroj práce s mladistvými pachateli	28
6.1 Cíl, obsah a cílová skupina probačních programů.....	28
6.2 Proces realizace probačního programu.....	29

6.2.1 Akreditace probačních programů.....	30
6.2.2 Dotační řízení.....	31
7.1 Probační program „Šance“	32
8 Teorie používané metodologie.....	34
8.1 Cíle výzkumu.....	35
8.2 Charakteristika výzkumného souboru	36
8.2.1 Polostrukturovaný rozhovor.....	36
8.2.2 Základní informace o respondentech	37
8.3 Vyhodnocení a analýza rozhovorů	40
8.4 Interpretace získaných informací.....	44
9 Závěr.....	45
ANOTACE.....	50

Úvod

Pro zpracování své bakalářské práce jsem si zvolila téma „Probační programy jako nástroj práce s mladistvými pachateli“ z několika důvodů. Ovlivnilo mě jednak mé zaměstnání, pracuji jako kurátorka pro mládež, dalším důvodem pak byla skutečnost, že od doby, kdy vstoupil v platnost zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, již uplynulo několik let, nejisté období ustavování již pominulo a je zajímavé sledovat, jak jsou naplněny principy restorativní justice.

Mládež současného světa nemá jednoduchou pozici. Neustále mění se svět na ni klade velké požadavky, povinnosti, zároveň se jí nabízí obsáhlý seznam možností, lákavých prožitků, materiálních hodnot. Dosažení všech těchto „lákad“ však není reálné pro všechny, bohužel spousta z nich je mladými lidmi považována za nepostradatelnou a možná právě zde bychom mohli nalézt startovní metu delikventního chování mládeže.

V každé lidské společnosti existovaly a existují normy, které určují žádoucí chování lidí. Spolu s normami jsou zde i sankce, které jsou společností uplatňovány při překročení některé z norem, na které záleží. V jejich pojetí lze také sledovat určité vývojové trendy.

Hlavním cílem bakalářské práce je charakterizovat probační program jako nástroj práce s mladistvými pachateli se zaměřením na proces jeho ukládání a realizaci. Dílčím cílem je diskutovat problematiku účelnosti využívání probačních programů a zmapovat změny v životě mladistvých pachatelů.

Ve své práci jsem se krátce pokusila charakterizovat trestnou činnost mládeže, její příčiny, zákonné řešení v historii a současnosti, jednotlivé druhy opatření, která jsou mladistvým pachatelům ukládána. Na samotné probační programy jako nástroj práce s mladistvými pachateli jsem se již zaměřila podrobněji, vzhledem k zaměření této práce považuji za důležité zmínit cíle, obsah a cílovou skupinu probačních programů, stejně tak jako samotný proces realizace probačních programů.

Ve vlastním výzkumu jsem se zaměřila na postoje, názory samotných mladistvých klientů, kdy jsem vše směřovala k zjištění, zda cíle konkrétního probačního programu, který jsem si zvolila, jsou alespoň zčásti splněny a zda tyto cíle respektují obecné principy cílů probačních programů vycházejících ze zákona. K tomuto jsem využila kvalitativně orientovaný typ výzkumu, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru s respondenty, kteří se dopustili provinění a absolvovali probační program, jenž jim byl uložen jako výchovné opatření.

Závěr práce jsem věnovala celkovému zhodnocení získaných údajů, prezentuji zde odpověď na hlavní výzkumnou otázku a vlastní doporučení.

1 Výklad základních pojmů

Za *delikvenci* se považují všechny typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky včetně protispolečenských činů spáchaných nezletilými, kteří ještě nejsou trestně odpovědnými.¹

Kriminalita je veškerá trestná činnost, tj. i ta, kterou spáchaly osoby, jež nemají trestní odpovědnost. Skutečná kriminalita se dělí na *kriminalitu latentní a zjevnou*. Za *latentní kriminalitu* je označována kriminalita neregistrovaná, neohlášená, nezjištěná. *Zjevnou* pak ta kriminalita, kterou vyšetřují orgány činné v trestním řízení. Ukazateli zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky.²

Protiprávním činem se ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozumí:

1. provinění
2. trestný čin
3. čin jinak trestný³

Proviněním se nazývá trestný čin spáchaný mladistvým. Samotná konstrukce provinění je stejná jako u trestných činů dospělých pachatelů, trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákona se u mladistvých pachatelů snižují na polovinu, spodní hranice může činit maximálně jeden rok a horní hranice nesmí převyšovat výměru pěti let.

Kdo v době spáchání trestného činu nedovrší patnáctý rok věku, není trestně odpovědný, o jeho činu pak hovoříme jako o *činu jinak trestném*. Obecně

¹ Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 40.

² Tamtéž, s. 90

³ § 2 písm.a) Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládež, ve znění pozdějších předpisů

se jím rozumí čin, který je relativně ve smyslu trestněprávních předpisů beztrestný, i když za jiných okolností by byl trestným činem.⁴

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže se *mládeží* rozumí děti mladší patnácti let a mladiství. *Dítětem mladším patnácti let* ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku, takovým dítětem je i osoba ještě v den svých patnáctých narozenin (patnáctý rok věku je dovršen až uplynutím dvacáté čtvrté hodiny takového dne). *Mladistvým* se pak rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku. Za mladistvého je možné považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovrší patnáctý rok věku.⁵

⁴ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 9.

⁵ Tamtéž, s. 10.

2 Charakteristika trestné činnosti mládeže

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin, což je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi a samotnými motivy k páchání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině, ve většině případů živelně, pod vlivem momentální situace – převládá tedy emotivní motivace oproti rozumové. Impulsem pro trestnou činnost je velice často alkohol, případně jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu, nepřiměřené reakce. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, které se jim vzhledem k věku líbí.⁶ Příprava trestné činnosti je nedokonalá, prvek plánování zde obvykle chybí, ke spáchání trestného činu nejsou dostatečně připraveny vhodné nástroje. Samotná trestná činnost se pak vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů, znehodnocením zařízení.

2.1 Nejčastější trestné činy

Jako nejčastější trestné činy páchané mládeží jsou v dostupných publikacích a také ve statistikách Ministerstva vnitra České republiky uváděny krádeže, vloupání, loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, maření výkonu úředního rozhodnutí, nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů, šíření toxikomanie, sprejerství, výtržnictví, poškozování cizí věci, dopravní nehody.

V roce 2008 mírně vzrostl počet pachatelů z řad dětí, počet mladistvých pachatelů naproti tomu poklesl, ve struktuře objasněných trestných činů převládají u dětí a mladistvých majetkové trestné činy, krádeže prosté. Avšak struktura provinění mládeže se v posledních letech posunula k závažnějším formám páchání, toto je doprovázeno ničením věcí, brutalitou. Nelze ani opomenout

⁶ *Návrh systémového přístupu k péči o dětské delikventy*, MVČR, dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/delikventi.html>

společenskou nebezpečnost jednání mládeže s extremistickým podtextem, drogovou problematikou.⁷

2.2 Příčiny delikvence mládeže

Kriminologické výzkumy, zkušenosti odborníků potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik a společných „zkušeností“, které do značné míry jejich asociální vývoj předurčují. K těm nejtypičtějším patří: disfunkční rodiny, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání (např. umístění do ústavní výchovy), problémy se školní docházkou, nízký sociální statut, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas trávený převážně s vrstevníky, mimo rodinu, poruchy chování, snížený intelekt, drogová a alkoholová závislost, extremistické postoje apod. Riziková mládež se jako vážný sociální problém historicky objevuje až v novověku. Slábnou sociální kontroly, které tradičně ovlivňovaly ty sféry života, které se dnes pokládají za soukromé (byl to vliv církve, vliv „vrchnosti“, širší rodiny, sousedů). Nezanedbatelný vliv mají rovněž masová média, zejména televizní pořady spojující násilí a zábavu, dospívající jsou ovlivněni propagací idolů, jejichž chování je často za hranicemi normality, někdy i zákona. Tento vliv je tím větší, čím menší je vliv rodiny.⁸ Nabízí se zde také otázka, zda svalováním viny na média neodvrací společnost pozornost od daleko hlubších problémů, které pak mohou vyústit v agresivní jednání. Za tyto problémy je označován rozpad tradiční rodiny jako základního prostředí pro vývoj psychiky jednotlivce první zdroj hodnotové orientace, dále narůstající odcizení v interpersonálních vztazích a následné deprivace, přepjatou orientaci na úspěch bez ohledu na možnosti a schopnosti.⁹

⁷ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2008 (ve srovnání s rokem 2007), MVČR, Praha 2009, dostupná na www.mvcr.cz

⁸ Matoušek, O. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 268.

⁹ Trampota, T. Mají média zásadní vliv na agresivitu? *Psychologie dnes*, 2009, 11. číslo, 15. ročník, s. 31

Příčiny sociálně delikventního chování lze rozdělit do dvou kategorií:

1. vnitřní příčiny,
2. vnější příčiny.¹⁰

Do první skupiny jsou zařazeny faktory biologické, psychologické a fyziologické. Tyto faktory tkví ve zděděných a vrozených vlastnostech jedince, v jeho fyzické a psychické konstituci a v ranném vývoji. Jsou přímo spojeny s osobou pachatele.

Vnější příčiny, které tvoří druhou skupinu, souvisejí se sociálním prostředím, ve kterém jedinec žije, bydlí, komunikuje. Zásadně ovlivňují proces socializace – vrůstání jedince do společnosti i jeho schopnost přijímat obecně uznávané normy a vzory chování. Čím dál tím více času tráví děti a mládež ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních, v neformálních skupinách v místě bydliště a dostávají se tak do intenzivní interakce s vrstevníky. Skutečnost, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždy v partách (neformálních vrstevnických skupinách), zdůrazňuje i novodobá kriminologie.¹¹ Dětská mladiství delikventi pocházejí převážně z rodin s kriminální zátěží, z rodin rozvrácených, sociálně a kulturně dezintegrovaných. Odborníci, kteří přicházejí do kontaktu s delikventní mládeží, hodnotí své klienty jako agresivnější, méně ovladatelné, méně zodpovědné, s menší mírou sebekritičnosti a odolnosti vůči stresu. Zvláště rizikovou kriminogenní skupinou jsou děti „na útěku“ z domova a z výchovných zařízení.¹² Růst kriminality dětí a mladistvých je ovlivněn celospolečenským klimatem, funkčností rodiny, vlivem vrstevnické skupiny. Svou roli zde hraje i naplnění volného času, školní vedení apod. Vytváří se v souladu s kriminalitou celé společnosti.¹³

¹⁰ *Návrh systémového přístupu k péči o dětské delikventy*, MVČR, dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/delikventi.html>

¹¹ Matoušek, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 82.

¹² *Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy*, MVČR

¹³ Jedlička, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání, Praha: Themis, 2004, s. 321 - 324

3 Zákonná řešení delikvence mládeže

Trestná činnost mladistvých je od trestné činnosti dospělých výrazně odlišná, má svá specifika, této problematice se věnují speciální skupiny odborníků. Než se zaměříme na současnou právní úpravu soudnictví ve věcech mládeže u nás, učiníme krátký exkurz do historie.

3.1 Historie řešení delikvence mládeže u nás

Účasti mládeže na hazardních hrách, tanečních zábavách bránil *Zákon o ochraně dětí před nevhodnými zábavami* (1922), rovněž mládeži zakazoval kouření a požívání alkoholických nápojů.

Dne 1. října 1931 nabyl účinnosti zákon, který poprvé upravoval trestní právo a soudnictví ve věcech delikventní mládeže na území naší republiky. Tento zákon byl připravovaný už v dobách Rakouska-Uherska a komplexně upravil trestní odpovědnost mladistvých ve věku od 14 do 18 let, charakterizoval zvláštní odchylky trestního řízení ve věcech mládeže. Kromě zkráceného řízení ve věcech mladistvých, čímž byl celý trestní proces zjednodušený, byl kladen velký důraz na důkladné zjištění osobních a rodinných poměrů mladistvého. Zákon upravoval trestní odpovědnost, procesní postavení mladistvého a průběh vedeného trestního řízení proti mladistvému. Trestné činy mladistvých byly označovány jako provinění.¹⁴ Jak bylo uvedeno v důvodové zprávě k tomuto zákonu: „Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čelit trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož čin vytryskl ...čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu

¹⁴ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. XI.

příkazem humanity a rozumné kriminální politiky. Jinak nelze zabránit tomu, aby ze zanedbané mládeže se doplňovaly řady zločinců z povolání.“¹⁵ I z této důvodové zprávy lze usuzovat, že zákon byl na svou dobu velice moderní, progresivní a bylo velkou škodou, že platil pouze do 29. září 1938. Vznikem Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 byl rozvoj soudnictví ve věcech mládež přerušen. Znovu se začal opět uplatňovat v květnu 1945, ale již v roce 1948 (po únorovém převratu) začaly práce na novém trestním zákonu a k 1. srpnu 1950 byl zákon z roku 1931 bez náhrady zrušen. Důvodem bylo přijetí nového zákona č. 86/1950 Sb. I když se některé prvky zákona z roku 1931 v jisté podobě objevily i ve znění trestního zákona a trestního řádu z roku 1961, samostatné trestní právo ve věcech mládeže již u nás neexistovalo.

Po roce 1989 začalo docházet k reformě trestního práva, novelami trestního zákona a trestního řádu. V praxi ve věcech mladistvých začala být hojně využívaná možnost podmíněného upuštění od potrestání, alternativní trest obecně prospěšných prací, také odklony od trestního stíhání ve formě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.

Již v roce 1997 začala pracovat skupina odborníků na předloze nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V září 2000 byl vládou schválen věcný záměr nového zákona, pracovní skupina měla za úkol do konce roku předložit jeho paragrafové znění. Počátkem roku 2001 byl tento návrh vládě předložen, vládou byl schválen až v červenci 2001 a v srpnu jej vláda postoupila k projednání do Parlamentu. Po zdoluhavých jednáních a průtazích na svém jednání v dubnu 2002 Poslanecká sněmovna vyřadila návrh zákona z programu svého jednání. Důvod – na tak rozsáhlou reformu je potřeba mnohem více času, než který zbývá sněmovně do konce jejího volebního období (červen 2002). Nově vytvořená vláda projednala návrh zákona ještě na podzim roku 2002, dlouhý proces přípravy a legislativního projednávání byl ukončen v červenci 2003, kdy byl nový zákon pod č. 218 uveřejněn ve Sbírce zákonů a dnem 1. ledna 2004 nabyl účinnosti.

¹⁵ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. In Miříčka, A., Scholz, O. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý Kompas, 1932, s.1.

3.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Pro trestnou činnost mladistvých jsou charakteristické jisté zvláštnosti, které provázejí jak výběr jednotlivých skutků mladistvými pachateli, tak průběh řízení a také jeho výsledek.

Zákon definuje jednak obecné trestněprávní principy, jednak základní zásady požadující, aby všechna opatření, postupy a prostředky byly využívány hlavně k obnovení sociálních vztahů, integraci dítěte nebo mladistvého do širšího sociálního prostředí, k prevenci další kriminality.

Cílem tohoto zákona je dosáhnout v oblasti zamezování delikvence mládeže pozitivních výsledků. Důležité je zde právě vybrat z možných opatření to nejvhodnější s přihlédnutím k osobnosti toho, komu je opatření ukládáno, k samotnému spáchanému činu, přičemž zásadní předností všech opatření oproti uvěznění mladistvého je to, že nedochází k vytržení mladistvého ze společnosti. Vhodně volenými opatřeními lze eliminovat příčiny a podmínky páchaní dalších provinění.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM) zavádí místo sankcí (ve formě trestů a ochranných opatření v trestním zákoníku) u mladistvých následující druhy opatření: *výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření*. Opatření musí samozřejmě také plnit preventivní funkci, tj. předcházet protiprávním činům, opakování páchaní trestné činnosti. Všechna uvedená opatření jsou zaměřena do budoucna, přistupují k mladistvým jako k stále se vyvíjejícím se jedincům, jejichž postoje a životní styl lze vhodným působením ovlivnit. Velkou předností těchto opatření oproti uvěznění mladistvého je skutečnost, že nedochází k jeho vytržení ze společnosti, vhodnými výchovnými a ochrannými opatřeními lze řešit jeho aktuální problémy, eliminovat příčiny a podmínky páchaní provinění.

3.2.1 Trestní opatření ukládaná mladistvým

Dominantním účelem trestních opatření, která jsou mladistvým ukládána, je působit na jejich osobu výchovně a chránit je před škodlivými vlivy, není v zásadě represivní, jak je tomu u dospělých pachatelů. Primární je zde zájem vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj.¹⁶ Výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost. Trestními opatřeními, která lze podle § 24 odst. 1 ZSM uložit mladistvému, se rozumí: *obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.*

Výčet trestních opatření je taxativní, soud pro mládež nemůže při svém rozhodování použít žádné další. Některá opatření je možno uložit i souběžně, lze je také kombinovat s opatřeními výchovnými či ochrannými. Tato opatření nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, která činí pět let, v případě uložení výjimečného trestního opatření odnětí svobody nad pět až deset let, činí promlčecí doba deset let. U některých trestních opatření (stanovena v trestním zákoníku) nepřichází promlčení v úvahu.

3.2.2 Ochranná opatření pro mladistvé

Účelem ochranných opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými (§ 21 odst. 1 věta druhá), a proto je možno některá z nich (např. ochranné léčení) ukládat i nepřičetnému mladistvému.

¹⁶ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2007, s. 313.

Ochrannými opatřeními podle § 21 ZSM jsou: *ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.*

Jednotlivé druhy opatření je možné ukládat samostatně, vedle sebe i v kombinacích, možné jsou i kombinace několika druhů výchovných opatření či opatření výchovných, trestních i ochranných, pokud budou splněny zákonné předpoklady. Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle ZSM, ostatní ochranná opatření podle trestního zákoníku.

3.2.3 Výchovná opatření pro mladistvé

Zjednodušeně můžeme říct, že tato opatření jsou zaměřena na dosažení změn u mladistvého a také v jeho okolí. Výchovné opatření ukládá specializovaný soud pro mládež, uloženo může být rovněž již v přípravném řízení státním zástupcem, a to za souhlasu osoby, proti které je řízení vedeno. Mladistvý má právo kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas s uložením výchovného opatření odvolat. Pokud svůj souhlas odvolá, výkon výchovného opatření končí. Výchovné opatření může být soudem uloženo spolu s rozhodnutím v trestní věci, zde již pak není souhlas mladistvého vyžadován.

Výchovné opatření končí uplynutím doby (maximálně tří let), na kterou bylo uloženo, splněním nebo provedením výchovného opatření, zrušením, odvoláním souhlasu nebo pravomocným skončením trestního stíhání.

Taxativně jsou tato výchovná opatření vyjmenována v § 15 odst. 2 ZSM a jsou jimi: *dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.*

4 Výchovná opatření v rámci trestního řízení

Základní zmínka týkající se výchovných opatření byla uvedena v předchozí kapitole. Nyní se jim budeme věnovat podrobněji, neboť, jak již bylo uvedeno, probační program, kterému je tato práce věnována jako nástroji práce s mladistvým pachatelem, je jedním z výchovných opatření, které mu může být uloženo a podrobnější informace je zde tedy na místě.

Výchovná opatření lze uložit ve všech trestních věcech mladistvých pachatelů, ve kterých je na místě cíleně působit na mladistvého a usměrnit jeho život. V průběhu řízení rozhodují o uložení výchovného opatření soud pro mládež a také státní zástupce usnesením. Proti tomuto usnesení není přípustné podání stížnosti. Pokud je výchovné opatření uloženo při samotném rozhodnutí ve věci, je výrok o uložení výchovného opatření součástí tohoto rozhodnutí. Rozhodnutí má formu usnesení nebo rozsudku, zde je rozhodující, zda byl mladistvý zároveň uznán vinným či nikoliv. Ukládaná výchovná opatření musí být ve výroku rozhodnutí přesně vymezena.

Samotnému rozhodnutí soudu pro mládež, v přípravném řízení státního zástupce, předchází potřebná zjištění týkající se osobních, rodinných a sociálních poměrů mladistvého, jeho aktuální životní situace. Uvedené skutečnosti jsou obsahem podrobné zprávy, kterou vypracovává příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně Probační a mediační služba. V souladu s § 56 odst. 3 ZSM je tato zpráva podávána písemně a její obsah je zde podrobně vymezen.

Výkon výchovných opatření, která jsou uložena mladistvým v řízení před soudem, zajišťuje soud pro mládež, ten může za tímto účelem předat věc Probační a mediační službě. Pokud je výchovné opatření uloženo v přípravném řízení, jeho výkon zajišťuje státní zastupitelství. I to může předat věc, stejně jako soud pro mládež, za tím účelem Probační a mediační službě. Posouzení toho, zda plnění výchovného opatření lze či nelze na mladistvém spravedlivě požadovat, je věcí zcela individuálního vyhodnocení okolností každého jednotlivého případu,

tyto okolnosti se mohou týkat osoby mladistvého, také činu, který je mladistvému kladen za vinu.¹⁷

Také je zde třeba přihlídnout k účelu výchovných opatření.

4.1 Účel výchovných opatření

„Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.“¹⁸

Z hlediska řešení trestních věcí mladistvých mají výchovná opatření klíčový význam – jejich prostřednictvím lze reagovat na aktuální životní poměry mladistvého, ovlivnit chování mladistvého po činu, snažit se o obnovení jeho sociálního zázemí, vytvořit předpoklady pro jeho další sociální rozvoj. Tím také mohou působit preventivně ve vztahu k možné recidivě trestné činnosti mladistvého a zásadním způsobem přispět k naplnění účelu ZSM. K mladistvým je nezbytné přistupovat jako k dosud nevyzrálým dospívajícím jedincům, pokud zvolíme vhodný přístup a zacházení, můžeme zásadně ovlivnit a změnit postoje a životní styl jedince. A právě zde je důležité zdůraznit velkou přednost výchovných opatření, kterou je jejich velká variabilita, díky níž můžeme přistupovat ke každému mladistvému individuálně.

Výchovná opatření nejsou namířena proti mladistvým, naopak – jejich hlavním zájmem je ochrana mladistvých před škodlivými vlivy, stabilizace jejich osobních poměrů, eliminace rizika recidivy jejich trestné činnosti. Řada z výchovných opatření je spojena s omezením běžného způsobu života

¹⁷ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 209.

¹⁸ § 9 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

mladistvého, jako je tomu např. u dohledu probačního úředníka, probačního programu, výchovného omezení apod.

4.2 Formy výchovných opatření

Jeví se nyní účelné znovu si připomenout, o jaká výchovná opatření se jedná. V souladu s § 15 odst. 2 ZSM lze v trestních věcech mladistvých uplatnit dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Tento výčet možných výchovných opatření je taxativní, v trestních věcech mladistvých proto není možné uplatnit žádné jiné. V průběhu řízení před rozhodnutím ve věci i ve spojení s rozhodnutím lze tato výchovná opatření vzájemně kombinovat.

Pro účely zpracování tématu bakalářské práce jsme se rozhodli v následujících řádcích seřadit výchovná opatření v jiném pořadí, než jak jsou uvedena výše, a to z důvodu účelnějšího přechodu pro následující kapitolu.

Prvním z možných výchovných opatření je stanovení *dohledu probačního úředníka*. Podstatou tohoto opatření je na jedné straně pravidelné sledování chování mladistvého, výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování výchovných povinností, omezení, probačního programu, na straně druhé pak odborné vedení, pomoc mladistvému. Cílem působení nemladistvého je hlavně to, aby se již příště zdržel další trestné činnosti, aby vedl řádný život. Dohled nad mladistvým je zákonem svěřen probačnímu úředníkovi ve středisku Probační a mediační služby.

Výchovné povinnosti jsou dalším možným výchovným opatření, které může být mladistvému uloženo. S touto formou výchovného opatření jsou většinou spojeny určité zásahy do svobody jednání a rozhodování mladistvých. Výchovné povinnosti mají vesměs formu příkazů k pozitivnímu konání – formu povinnosti něco vykonat. Jejich výčet v § 18 odst. 1 ZSM je demonstrativní, v praxi může jak soud pro mládež tak státní zástupce uložit i jiné povinnosti, vždy

s přihlédnutím ke konkrétní situaci – výchovné povinnosti musí být přiměřené povaze spáchaného činu a také skutečností, které charakterizují osobu mladistvého. Také není vyloučena možnost uložit vedle sebe i více výchovných opatření, uložit výchovnou povinnost současně s jinými výchovnými opatřeními.

Dalším prostředkem dlouhodobého působení na mladistvé pachatele s cílem usměrnit jejich chování a ochránit je před škodlivými vlivy jsou *výchovná omezení*. Podstatou tohoto výchovného opatření jsou zásahy do svobody jednání a rozhodování mladistvých. Většinou mají formu zákazů určitého konání – formu povinnosti zdržet se určitého nežádoucího jednání. Výčet těchto omezení v § 19 odst. 1 ZSM je opět demonstrativní, mladistvému mohou teda uložena i jiná omezení, není vyloučena možnost uložit ve vhodných případech vedle sebe i více výchovných omezení, kombinovat je s výchovnými povinnostmi nebo s dalšími výchovnými opatřeními, např. s dohledem probačního úředníka. Při rozhodování je třeba mít na zřeteli, aby uložené výchovné omezení nenarušilo přípravu mladistvého na budoucí povolání, výkon povolání nebo zaměstnání.

Napomenutí s výstrahou v sobě obsahuje určitý sankční prvek, jedná se o jednorázový akt. Jeho podstatou je důrazná výtka mladistvému, je činěna s cílem odradit ho od opakování provinění. Je důležité, aby byla vyslovena s citem pro věc s přihlédnutím k osobnosti mladistvého a k povaze spáchaného činu. Napomenutí lze uložit jak v průběhu řízení, tak v rozhodnutí ve věci. Může být uloženo vedle trestních a ochranných opatření, rovněž s dalšími výchovnými opatřeními.

U probačních programů je obecný předpoklad větší intenzity zásahu do života mladistvého než u ostatních výchovných opatření. Svou povahou jsou určeny pro mladistvé se značnými problémy v různých oblastech běžného života, zpravidla se jedná o mladistvé, kteří páchají trestnou činnost, která je již závažnější. Podrobněji se budeme probačním programům jako nástroji práce s mladistvými pachateli věnovat v dalších kapitolách.

5 Probační programy z hlediska zákona

V souvislosti se ZSM začal rozvoj probačních programů, kterým se již tato práce bude dále věnovat. Možnost výchovného působení na mladistvého pachatele je větší v těch případech, kdy dochází ke spolupráci všech zainteresovaných institucí, ať již jde o orgány činné v trestním řízení, Probační a mediační službu ČR (dále PMS), orgán sociálně-právní ochrany dětí a samotné realizátory probačních programů.¹⁹ Všem se nyní budeme věnovat v následující kapitole.

5.1 Instituce uplatňující se při ukládání a realizaci probačních programů

Orgány činné v trestním řízení a úředníci PMS spolupracují ve věcech mladistvých s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí, za které vystupuje a v řízení jedná kurátor pro mládež, zájmovými sdruženími občanů a s osobami, které realizují probační program. Zájmová sdružení, realizátoři probačních programů by měli v souladu se ZSM upozorňovat orgány sociálně-právní ochrany dětí a soudy pro mládež na porušení zákonitosti, podílet se na výkonu soudních rozhodnutí, vytvářet pro mladistvé sociální zázemí a spolupůsobit při nápravě jejich chování.²⁰

Úkolem kurátora pro mládež je zabývat se dětmi a mládeží z nefunkčních rodin, těmi, které vedou zahálčivý a nemravný život, zanedbávají školní docházku, spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími, sleduje u dětí projevy nesnášenlivosti a násilí, působí proti opakovaným poruchám v chování a jednání dětí se zvláštní pozorností věnovanou

¹⁹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 3.

²⁰ § 40 ZSM

pachatelům trestné činnosti.²¹ Je zodpovědný za vedení evidence obtížně vychovatelných dětí a mladistvých, podávání zpráv orgánům činným v trestním řízení o osobách nezletilých a mladistvých, kteří se dopustili trestného jednání, kteří byli trestným jednáním jiných osob poškozeni, poskytování sociálně právního, výchovného, případně psychologického poradenství dětem i rodičům, zprostředkování péče odborných poradenských a zdravotnických pracovišť a jiných odborných zařízení, za účast na úkonech v přípravném řízení, účast na hlavním líčení.

5.1.1 Orgány činné v trestném řízení

Podle ZSM se těmito orgány rozumí *policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež*. Příslušníci policejních orgánů, soudci, státní zástupci, kteří projednávají věci mládeže podle uvedeného zákona, mají mít „zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží“.²²

Ministerstvo spravedlnosti proto zajišťuje prostřednictvím Justiční akademie speciální vzdělávání soudců, státních zástupců a také úředníků Probační a mediační služby, kteří v této oblasti pracují. Jedná se hlavně o poznatky z oboru kriminologie, vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce. Každý policista prochází speciálním školením ze ZSM, zákona o rodině a souvisejících předpisů, z problematiky speciální psychologie dětí a mládeže, pedagogického minima apod.

Orgánům činným podle ZSM je stanovena povinnost maximálně respektovat v řízení, které je vedeno proti dítěti nebo mladistvému, jeho věk, zdravotní stav, rozumovou a mravní vyspělost.²³

„Ve věcech provinění mladistvých je státní zástupce povinen věnovat výkonu dozoru zvýšenou pozornost, dbá přitom o to, aby policejní orgány

²¹ § 32 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

²² § 3 odst. 8, ZSM

²³ § 3 odst. 4, ZSM

*zacházely s mladistvým ohleduplně, a svou činnost organizuje tak, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení“.*²⁴ Státní zástupce dbá na dodržování základních zásad trestního řízení, policejní orgán je vázán pokyny státního zástupce. Státnímu zástupci zákon také ukládá, aby ve vhodných případech využil přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení, která ve věcech mladistvých zákon upřednostňuje před opatřeními represivnějšími. Ve vhodných případech je proto často státním zástupcem využívána možnost uložení výchovného opatření mladistvému již v přípravném řízení, samozřejmě pouze tehdy, jestliže mladistvý, proti kterému je řízení vedeno, vysloví svůj souhlas.

Soudem pro mládež je zvláštní senát, v zákonem stanovených případech předseda takového senátu, nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu.

5.1.2 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR (dále PMS) vznikla k 1. lednu 2001 na základě zákona o Probační a mediační službě. Je organizační složkou státu, svou působnost má na celém území naší republiky. V sídlech okresních soudů (nebo soudů obvodních a městských postavených jim na roveň) má svá střediska, jejichž úkolem je plnění úkolů ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a policejním orgánům. Z hlediska institucionálního je Probační a mediační služba jedním z hlavních nositelů specifických přístupů k řešení trestné činnosti mladistvých.

„Vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohlo být uloženo a vykonáno výchovné opatření, ochranné opatření, trestní opatření nespojené s odnětím svobody, aby vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje mladistvému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho

²⁴ § 59 ZSM

*chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby vedl v budoucnu řádný život.*²⁵

V případě, že soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) uloží mladistvému povinnost podrobit se probačnímu programu, je dohled nad jeho výkonem svěřen probačnímu úředníkovi. Jde o sledování plnění podmínek, pravidel výkonu uloženého probačního programu mladistvým. Probační úředník je v kontaktu se samotným realizátorem probačního programu, se samotným mladistvým, kterému je nápomocen při jednání s poškozeným, poskytuje mu součinnost při budování jeho sociálního zázemí. O své dohledové činnosti informuje soud nebo státního zástupce. Pokud mladistvý neplní podmínky probačního programu, má povinnost je informovat „*bez zbytečného odkladu*“.²⁶ Rovněž může při méně závažném porušení podmínek pravidel mladistvého upozornit na nedostatky, dát mu výstrahu, poučit ho o dalších možných důsledcích při opakovaném porušení. Výsledky své činnosti shrne probační úředník po ukončení probačního programu v písemné zprávě, kterou předkládá soudu nebo státnímu zástupci. S touto zprávou má možnost se seznámit i sám mladistvý a vyjádřit se k ní.

5.1.3 Realizátoři probačních programů

Realizátor probačního programu provádí jeho praktický výkon. Pokud soud mladistvému uloží ve svém rozhodnutí povinnost podrobit se probačnímu programu, je jeho realizátor povinen umožnit mladistvému program absolvovat.

Osobami, které probační programy realizují, jsou veškeré fyzické i právnické osoby, které se podílejí na realizaci probačního programu. Především jde o různé nevládní neziskové organizace, jejichž probační program byl schválen

²⁵ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 735.

²⁶ §80 odst. 4, ZSM

ministrem spravedlnosti a je zapsán v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti.

5.2 Probační programy jako výchovná opatření

*„Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným“.*²⁷

Výčet probačních programů je pouze demonstrativní, lze akreditovat a v praxi využívat i probační programy, které jsou zaměřené jinak. Mladistvému by mělo být umožněno, aby absolvoval takový probační program, který je způsobilý přispět k dosažení všech cílů uvedených v zákoně, ať už samostatně nebo v kombinaci s jiným výchovným, ochranným nebo trestním opatřením.²⁸

Mladistvému může být probační program uložen soudem pro mládež nebo v přípravném řízení státním zástupcem. Při ukládání probačního programu je přitom potřeba zohlednit, aby byl program „vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti“, aby byla mladistvému „poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu“ a také skutečnost, zda mladistvý se svou účastí na probačním programu souhlasí.²⁹

Z hlediska potřeb mladistvého je vhodný takový program, který svým zaměřením a nabízenými službami odpovídá aktuálním životním problémům mladistvého. Také jde o to, aby metody práce, které program využívá, vyhovovaly osobnosti mladistvého, jeho duševnímu a rozumovému vývoji, aby byly způsobilé

²⁷ §17 odst. 1, ZSM

²⁸ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* s. 231.

²⁹ § 17 odst. 2, písm. a), b), c), ZSM

ovlivnit jeho chování, hodnotovou stupnici a jeho životní postoje pozitivně. Z hlediska zájmu společnosti jde především o to, aby uložený probační program přispěl k ochraně společnosti před recidivou trestné činnosti mladistvého.³⁰

Pokud mladistvý absolvuje úspěšně probační program v přípravném řízení, je tato skutečnost soudem zohledněna při rozhodování o uložení výchovného opatření. Pokud mladistvý svým přístupem ke svému provinění „přesvědčí“ soudce, že již není nutné přistupovat k dalšímu potrestání, je možné od trestního stíhání odstoupit. Samotné absolvování probačního programu může být bráno jako polehčující okolnost. Nad výkonem probačního programu pověří soud pro mládež (a v přípravném řízení státní zástupce) probačního úředníka, který o ukončení probačního programu a jeho výsledku podá soudu pro mládež nebo státnímu zástupci bez zbytečného odkladu zprávu.

³⁰ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* s. 236.

6 Probační programy jako nástroj práce s mladistvými pachateli

V následujících kapitolách se již budeme věnovat samotným probačním programům, podrobněji se zaměříme na cíl, obsah, cílovou skupinu probačního programu, za důležité rovněž považují zmínit se zde o podmínkách, které musí splnit jeho případný realizátor.

6.1 Cíl, obsah a cílová skupina probačních programů

Hlavním cílem působení na mladistvé v rámci probačních programů je řešení jejich aktuálních problémů, příčin trestné činnosti, do budoucna zamezit již dalšímu páchání této činnosti, vést mladistvého k chování v souladu s platnými právními normami. Součástí procesu reintegrace mladistvého by měly být zároveň i aktivity, které směřují k odstranění konfliktních stavů spojených s projednáváním činy a vypořádání vzájemných vztahů mezi ním a poškozeným. Zákon proto stanoví pravidlo, že v případech, kde mladistvý způsobil svým činem škodu, bude mu současně s povinností absolvovat probační program uložena rovněž povinnost nahradit škodu podle svých sil.³¹ Svou činností přispívají probační programy rovněž k prevenci recidivy trestné činnosti.

Obsah probačních programů se odvíjí od jednotlivých potřeb mladistvých a také zaměření jednotlivých probačních programů. Probační programy mohou být zaměřeny na rozvoj sociálních dovedností, schopnosti vhodně reagovat na zátěžové situace, respektování společenských norem, poskytování informací o návykových látkách, řešení problémů a příčin souvisejících s užíváním návykových látek, udržování kontaktů mezi klientem a jinými institucemi apod. Musí být realizovány v takové podobě a režimu, v jakém byly schváleny ministrem spravedlnosti, realizátoři již nemohou podobu programů po tomto schválení měnit.

³¹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* s. 232.

Cílovou skupinou probačních programů jsou mladiství ve věku 15 – 18 let věku, kterým byl probační program uložen jako výchovné opatření soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem za protiprávní jednání.

Každý realizátor probačního programu má stanovena *pravidla pro účast mladistvého* v tomto programu, se kterými je mladistvý seznámen ještě před vstupem do programu. Dojde k podepsání trojstranné dohody mezi střediskem Probační a mediační služby, jejíž úředník je pověřen dohledem nad výkonem programu, poskytovatelem a účastníkem (mladistvým). Při nedodržení pravidel může být mladistvý z programu vyloučen, pokud je porušení pravidel méně závažné, může být mladistvý napomenut dohlížejícím probačním úředníkem, poučen, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení podmínek bude probační úředník informovat předsedu senátu příslušného soudu pro mládež (v přípravném řízení státního zástupce). V průběhu jednoho roku mohou být takto mladistvému uděleny dvě výstrahy.

Zákon nestanoví žádné univerzální důsledky nedodržení podmínek výkonu probačního programu. Výjimku tvoří případy, kdy povinnost absolvovat probační program byla mladistvému uložena při podmíněném zastavení trestního stíhání, vedle podmíněných trestních opatření, při podmíněném upuštění od uložení trestních opatření. V těchto případech plynou ze zákona pro mladistvého určité důsledky – např. v případě zastavení trestního stíhání může být neplnění podmínek probačního programu důvodem k závěru, že se mladistvý neosvědčil a může být rozhodnuto o pokračování trestního stíhání mladistvého.

6.2 Proces realizace probačního programu

Probačními programy jsou pouze programy probačního typu, které jsou zapsané do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR. Tento seznam musí mít k dispozici soudy a státní zástupci, společně se základní charakteristikou těchto programů a jejich realizátorů, schválenými pravidly účasti mladistvých na nich, časový rozvrh a schválený režim výkonu

programu.³² Samotnému zapsání probačního programu do uvedeného seznamu předchází akreditační a dotační řízení.

Probační programy jsou realizovány ve spolupráci s příslušnými středisky Probační a mediační služby. Od pracovníků Probační a mediační služby a samotných poskytovatelů je získávána zpětná vazba. Pro rok 2009 akreditovalo Ministerstvo spravedlnosti 23 probačních programů.³³ Státní zástupce popř. soudce může uložit pouze ten program, který je uskutečňován v jeho soudním okrese.

6.2.1 Akreditace probačních programů

Pro akreditační řízení byla Ministerstvem spravedlnosti vydána metodika, podle které celé akreditační řízení probíhá. Samotný probační program schvaluje ministr spravedlnosti, tuto svou pravomoc nemůže ministr na nikoho přenést. Takto schválený probační program je pak zapsán do seznamu probačních programů, který vede Ministerstvo spravedlnosti.

Probační programy musí být realizovány v podobě a v režimu, který byl ministrem spravedlnosti schválen. Seznam probačních programů a základní charakteristiku programů a jejich realizátorů, pravidla účasti mladistvých na nich, jejich časový rozvrh a schválený režim jejich výkonu pak musí mít k dispozici soudy a státní zástupci.

Smyslem samotného akreditačního řízení je posouzení kvality probačního programu. Pro toto posouzení byly vytvořeny standardy, které jsou rozděleny do tří oblastí:

- proces poskytování služby
- personální zajištění

³² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* s. 230.

³³ <http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3413&d=309399>

- požadavky na ekonomické a materiální zabezpečení

Akreditační řízení je dvoukolové. V prvním kole jsou žádosti zaevidovány a je zkontrolováno, zda splňují všechny formální náležitosti. Takto zkontrolované žádosti jsou spolu s přílohami a dokumentací předány k prostudování komisi expertů – hodnotitelů. Ve druhém kole jsou pak předána doporučení těchto expertů Akreditační a dotační komisi Ministerstva spravedlnosti, jejímž úkolem je zpracovat konečné doporučení k udělení (či neudělení) řádné akreditace a toto doporučení předložit ke konečnému rozhodnutí ministru spravedlnosti. Udělená řádná akreditace je pak platná po dobu 3 let od data jejího vystavení.

Na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti jsou zveřejněny základní informace o vyhlášení akreditačního řízení, potřebné formuláře a také aktuální seznam akreditovaných probačních programů.

6.2.2 Dotační řízení

Dle metodiky Ministerstva spravedlnosti ČR pro poskytování finančních prostředků ze státního rozpočtu ČR nestátním neziskovým subjektům, které realizují probační programy, lze poskytnout finanční prostředky pouze těm, kterým již byla udělena řádná akreditace nebo řádná akreditace s podmínkou a jejich probační program je zapsán v seznamu Ministerstva spravedlnosti ČR.

Dotační řízení je dvoukolové. Akreditační a dotační komise posoudí hospodárnost vynakládaných prostředků, ministru spravedlnosti předloží ke konečnému rozhodnutí svůj návrh, ministr svým podpisem stvrdí přidělení konkrétní výše finančních prostředků na jednotlivé projekty.

Poskytovatelé probačních programů, kterým byla přidělena dotace ze státního rozpočtu, jsou povinni předkládat jak konečné vyúčtování přidělených prostředků, tak zprávu o realizaci programu. Tato data jsou shromažďována ředitelstvím Probační a mediační služby, vyhodnocována a poté předkládána Radě pro probaci a mediaci.

7 Probační programy v praxi

V předchozích kapitolách jsme se podrobně zaměřili na správné vymezení pojmů výchovných opatření, organizaci, realizaci probačního programu, jeho cílům, obsahu apod. Nyní si vše ukážeme na příkladu z praxe, tedy na konkrétním probačním programu.

7.1 Probační program „Šance“

Ve spolupráci s PMS ve Frýdku-Místku probíhá v regionu Třinecka probační program pro mladistvé „Šance“. Realizátorem tohoto programu je Farní sbor Slezské církve evangelické a. v. v Třinci, který spolupracuje se střediskem PMS ve Frýdku-Místku již od roku 2002 v rámci poskytování možnosti výkonu alternativních trestů obecně prospěšných prací mladistvým a dospělým. A právě díky této spolupráci a vyzorované potřebě klientů hovořit o svých problémech vznikla myšlenka vytvoření probačního programu pro mladistvé. V červenci roku 2007 bylo probačnímu programu „Šance“ vydáno Ministerstvem spravedlnosti České republiky osvědčení o udělení řádné akreditace na období let 2007 – 2009 s podmínkou na dobu jednoho roku.

Tento program je určen mladistvým pachatelům trestné činnosti ve věku od 15 – 18 let věku. Najednou se programu mohou účastnit maximálně tři mladiství, ročně může programem projít cca 15 klientů. Program zajišťuje tým pracovníků ve složení: realizátor projektu, psycholog, pedagog, sociální pracovník a dva dobrovolní pracovníci. Posláním programu je účinně pomoci mladým lidem, kteří se dostali do problému se zákonem, snaží se reagovat na problémy mladých lidí mj. v otázce hodnot a stylu života, jenž bývá z jejich strany často veden způsobem, kterým ohrožují nejen sebe, ale i své okolí, řeší problémy s absencí pracovních návyků, schopnosti dodržovat pravidla, schopnosti trávit svůj volný čas aktivně a smysluplně.

Cílem programu je rozvíjet sociální dovednosti a kompetence klientů, rozvíjet jejich komunikační dovednosti, schopnost řešit konflikty, jejich pracovní dovednosti a pracovní návyky, pomoci klientům vnitřně se vypořádat s důsledky svého provinění a najít novou cestu k odpovědnému životu, umožnit mladistvým vykonání alternativního trestu a nabídnout jim prostor pro smysluplné a aktivní trávení volného času.

Program v sobě zahrnuje 8 individuálních setkání v délce 1,5 hodiny, z nichž polovinu tvoří psychologické poradenství a druhou polovinu poradenství výchovné. Při zahájení a ukončení programu probíhá konzultace účastníka programu se sociálním pracovníkem. Součástí programu je dále 30 hodin pracovních činností pod dohledem zkušeného pracovníka. Individuální rozhovory s prvky psychoterapie a socioterapie umožňují více se zaměřit na samotnou osobnost mladistvého. Je veden k práci na sobě samém, k reflexi dosavadního způsobu života, vytipování rizikových oblastí, během setkání se zaměřuje na svůj postoj k provinění, jeho následkům, poškozeným, k vině, k životním hodnotám. Je motivován ke změnám a rozvoji pozitivních vzorců chování. Pracovní aktivity umožňují rozvoj pracovních návyků, dodržování pracovní kázně, pracovní doby, schopnost práce v kolektivu apod.

Dobrovolně může mladistvý v rámci programu využít rozhovorů s duchovním, účastnit se pravidelných setkání mladých lidí z církve, jejich víkendových a letních pobytů, sportovních soutěží, společenských, kulturních a dalších volnočasových aktivit, v případě, že má problémy s učením, doučováním.

Pravidly pro účast mladistvého v programu jsou následující: podepsání trojstranné dohody mezi střediskem PMS, poskytovatelem a účastníkem programu, včasný příchod účastníka na setkání (povoleny jsou dvě omluvené neúčasti), zákaz požívání alkoholu či jiných psychoaktivních látek před a během setkání. Mladistvý může být z programu také vyloučen a to z důvodu: agresivního nebo násilnického chování během setkání, požití alkoholu nebo jiných psychoaktivních látek před nebo během setkání, více než dvou neúčastí v programu, další trestné činnosti páchané v průběhu běžícího probačního programu.

Praktická část

8 Teorie používané metodologie

Vzhledem k tématu a cíli výzkumu jsem se rozhodla pro využití kvalitativně orientovaného typu výzkumu. Důvodem, proč jsem takto učinila, je především skutečnost, že počet mladistvých klientů, kteří absolvovali daný probační program, je značně omezen, v souvislosti s technikami výzkumu by zde proto např. náhodný výběr nebylo možné použít

Výhodou kvalitativní formy výzkumu je hlavně hloubkový popis sledovaného jevu či procesu, postoje, názory a jedinečnost konkrétního člověka jsou faktorem, který dává výzkumu směr, kdy „instrumentem“ je sám výzkumník. Jde o „...proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“.³⁴

Mezi základní metody a strategie kvalitativního výzkumu řadíme pozorování, dotazování, biografický výzkum, případovou studii a analýzu dokumentů. Rozhodla jsem se ke svému šetření použít metodu dotazování. V následujících řádcích se v krátkosti u metody kvalitativního dotazování zastavíme.

Kvalitativní dotazování zahrnuje řadu nejrůznějších technik, mezi ty nejzákladnější řadíme strukturovaný otevřený rozhovor, rozhovor s návodem, polostrukturovaný rozhovor, neformální rozhovor, biografický rozhovor, fenomenologický rozhovor aj. Obecně se pro kvalitativní výzkum jako nejvhodnější jeví polostrukturované či volné, nestrukturované dotazování. V případě použití této metody má respondent naprostou volnost při vyjádření

³⁴ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 50.

svých názorů, sám může i navrhovat možné vztahy a souvislosti mezi jednotlivými tématy, výhodou je také možnost v průběhu rozhovoru přezkoušet, zda dotazovaný otázkám porozuměl.³⁵

„Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů. Tyto metody se mohou použít samostatně nebo v kombinaci s jinými metodami. Dvě krajní formy dotazování představují na jedné straně různé dotazníky s pevně danou strukturou otázek a uzavřenými otázkami, na druhé straně volné rozhovory, jejichž struktura není předem dána a které mají mnohdy podobu volného vyprávění subjektu. Pak existuje určitá střední cesty v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“³⁶

Vedení kvalitativního rozhovoru není jednoduchou záležitostí, výzkumník přichází do přímého kontaktu s respondentem. Velkou výhodou naopak bezesporu je možnost pružného reagování na respondentovy odpovědi, kladení doplňujících a upřesňujících dotazů.

8.1 Cíle výzkumu

Cílem praktické části bakalářské práce je srovnání, zda cíle konkrétního probačního programu, které si realizátor stanovil, jsou alespoň zčásti splněny a porovnat, zda tyto konkrétní cíle respektují obecné principy cílů probačních programů vycházejících ze zákona.

Hlavní výzkumná otázka mé práce zní:

„Jak mladistvý pachatel, klient probačního programu, vnímá svoje provinění a následně uložené výchovné opatření?“

Tato otázka v sobě zahrnuje následující **dílčí otázky**:

³⁵ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 164 - 166

³⁶ Tamtéž, s. 164

„Byl mladistvý před uzavřením dohody seznámen s podmínkami účasti v programu?“

„Je správné, že při nedodržení těchto pravidel může být z programu vyloučen?“

„Získal v průběhu účasti v programu nějaké nové zkušenosti?“

„Jaký byl přístup pracovníků programu ke klientovi?“

„Chápe mladistvý uložené výchovné opatření jako trest nebo spíš pomoc?“

„Ovlivnila prožitá zkušenost způsob života mladistvého?“

„Pokud došlo ke změně v životě mladistvého, jde o změnu pozitivní?“

8.2 Charakteristika výzkumného souboru

Jako cílovou skupinu jsem pro sběr dat zvolila mladistvé klienty již výše zmiňovaného probačního programu „Šance“, kterým byl program uložen soudem pro mládež nebo státním zástupcem (v přípravném řízení) se souhlasem dotyčného mladistvého. Tímto programem prošlo za dobu jeho působnosti celkem 8 klientů, 7 chlapců a 1 dívka. Ke sběru dat jsem získala **5 mladistvých – respondentů**, 4 chlapce a 1 dívku. V době sběru dat všichni tito mladiství již probační program úspěšně absolvovali. Pro získání informací jsem, vzhledem k cílům této práce, zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru s respondenty.

8.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jde o rozhovor „face to face“ (tváří v tvář), je založen na přímém dotazování a většinou probíhá mezi jedním tazatelem a jedním účastníkem. Zvolená metoda se vyznačuje lepším proniknutím do hloubky tématu, díky ní máme možnost prozkoumat hodnoty, motivace a postoje respondentů. Pro tyto

účely jsem vytvořila osnovu otázek, které se vztahovaly hlavně k osobní zkušenosti respondentů s probačním programem „Šance“. Snažila jsem se, aby respondent hovořil sám, otázkami byl udržován pouze směr rozhovoru. Velkou výhodou pro mne byla skutečnost, že většina těchto respondentů byli „mými“ klienty, jako kurátorka pro mládež jsem byla s mladistvými v kontaktu v průběhu celého trestního řízení (od zahájení po konečné rozhodnutí soudu pro mládež), některé z nich jsem znala ještě dříve, z doby, kdy začali mít např. výchovné problémy ve škole, dopouštěli se drobných krádeží v obchodech apod. Při zahajování rozhovoru tak odpadla úvodní seznamovací část. Každého z nich jsem seznámila s důvodem mého dotazování, ujistila ho o anonymitě jeho výpovědi a zároveň se dotázala na možnost nahrávání si jeho výpovědi na diktafon, kdy tento způsob záznamu umožní plně se soustředit na obsah sdělení respondentů, díky aktivnímu naslouchání vytvořit uvolněnou a přirozenou atmosféru. Všichni respondenti s tímto souhlasili.

Konkrétní rozhovory se uskutečnily v období říjen 2009 až prosinec 2009 na půdě městského úřadu, v prostředí, které bylo přizpůsobeno tak, aby mohl rozhovor probíhat nerušeně. Délka rozhovorů se s každým z respondentů pohybovala v rozmezí od 30 – 45 minut. Nyní pár základních informací o každém z respondentů, jejichž jména byla nahrazena fiktivními.

8.2.2 Základní informace o respondentech

Ferdinand

Student SOU, u kterého nebylo dosud evidováno žádné protiprávní jednání, školou hodnocen jako student, který mívá občas problém s uznáváním autority, také s docházkou do školy v průběhu praxe, kdy na pracoviště se dostavuje pozdě nebo vůbec. Ve svých 17 letech se spolu s dalšími dvěma spolupachateli podílel na loupeži, kdy při nočním návratu z diskotéky přepadli a oloupili muže, který kolem nich náhodně procházel. Šlo o momentální nápad,

svou roli zde sehrál také alkohol. Mladistvý byl v kontaktu s PMS v přípravném i vykonávacím řízení, ve věci proběhla mediace mezi všemi zúčastněnými. Soudem pro mládež bylo Ferdinandovi uloženo výchovné opatření, aby se ve zkušební době podmíněného odložení výkonu trestního opatření odnětí svobody v trvání 12 měsíců (zkušební doba 18měsíců) podrobil probačnímu programu „Šance“.

Felix

Student SŠ, dosud bezproblémový. Byl obviněn ze spáchání provinění zneužití dítěte k výrobě pornografie, kterého se měl dopustit tím, že nejméně v jednom případě přiměl nezletilou k tomu, aby se svlékla a pózovala nahá, fotografoval ji svým mobilním telefonem a takto pořízený snímek uchovával ve svém telefonu. Školou byl hodnocen jako student s průměrným prospěchem, dobrou studijní morálkou, bez kázeňských přestupků. Nebyl projednáván pro přestupek, nebyla u něho evidována žádná jiná protiprávní jednání. Již v přípravném řízení byl státním zástupcem mladistvému uložen jako výchovné opatření probační program „Šance“ (výchovné opatření bylo uloženo se souhlasem mladistvého) na dobu 4 měsíců. Soudem pro mládež byl mladistvý uznán vinným, podmíněně bylo upuštěno od uložení trestního opatření, zkušební doba byla stanovena na 7 měsíců. Mladistvému byla uložena výchovná povinnost, aby ve zkušební době dokončil probační program.

Anna

Před přijetím na SŠ patřila mezi žáky s výborným prospěchem, bez výchovných problémů. V průběhu studia na SŠ se její prospěch zpočátku zhoršil jen mírně, ve druhém ročníku začala mít výchovné problémy, problémy s docházkou (začala vznikat neomluvená absence), dopustila se drobné krádeže a bylo proti ní z tohoto důvodu zahájeno přestupkové řízení. Stýkala se s partou většinou starších kamarádů, výrazně se zhoršily vztahy mezi ní a jejími rodiči. Ve svých 16 letech společně se svými spolužáky u objektu SŠ kouřila marihuanu, skleněnou naplněnou sušinou marihuany poskytla k užití dalším dvěma spolužákům. Sama v důsledku užití marihuany ve škole zkolabovala, byla převezena do nemocnice. Po této události již do školy nenastoupila, jednalo se o další neomluvenou absenci a ze školy byla vyloučena. Anna byla obviněna ze

spáchání provinění nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Již v přípravném řízení spolupracovala s PMS, státním zástupcem jí byl s jejím souhlasem uložen probační program „Šance“, který řádně absolvovala. Soudem pro mládež byla uznána vinnou, odsouzena k trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 6 měsíců, výkon tohoto trestního opatření byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 1 roku. Mladistvé byla dále uložena výchovná povinnost, aby ve zkušební době dále navštěvovala vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.

Oskar

Tento mladistvý je studentem SOU, již jako nezletilý měl výchovné problémy, zanedbával školní docházku. Žil pouze se svým otcem, kterému byl svěřen do výchovy. Dopustil se rovněž několika drobných krádeží, přestupků proti majetku, vztah mezi otcem a Oskarem se postupně zhoršoval. Jako mladistvý se dopustil provinění řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, soudem pro mládež byl odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 2 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 18 měsíců. Dále bylo mladistvému Oskarovi uloženo trestní opatření zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu 18 měsíců. Ve velmi krátké době odcizil společně se svým kamarádem odstavený motocykl, dopustil se provinění krádeže a na základě této skutečnosti rozhodl soud pro mládež o pokračování trestního stíhání mladistvého. Po provedeném řízení byl odsouzen k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 3 měsíců, s podmíněným odložením na zkušební dobu v trvání 20 měsíců, trestnímu opatření zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu 18 měsíců. Dále bylo mladistvému uloženo výchovné opatření, aby se ve zkušební době podmíněného odložení výkonu trestního opatření odnětí svobody podrobil probačnímu programu „Šance“.

Jan

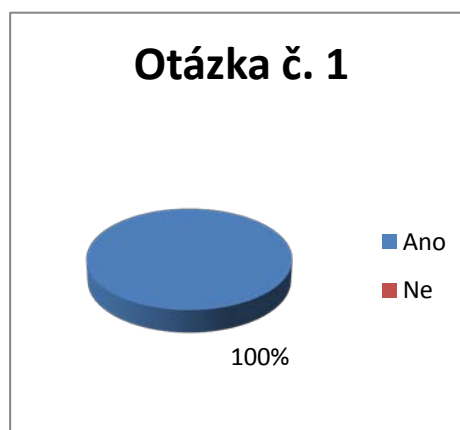
Student SOU, v minulosti projednáván pro přestupek proti majetku, kdy při nočním návratu z diskotéky společně se svým kamarádem úmyslně ulomili u zaparkovaného automobilu zpětná zrcátka, také se dopustil výtržnictví. Později

byl z důvodu pokračující neomluvené absence vyloučen ze školy. Ve svých 17 letech společně s kamarádem dopustil ve dvou případech loupeže, kdy přepadli v pozdních večerních hodinách náhodné chodce. Jan po celou dobu svou vinu odmítal, s PMS nespolečně pracoval, soudem pro mládež byl odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody v délce 12 měsíců, s podmíněným odložením na zkušební dobu v trvání 18 měsíců. Dále mu bylo uloženo výchovné opatření, aby se ve zkušební době podrobil probačnímu programu.

8.3 Vyhodnocení a analýza rozhovorů

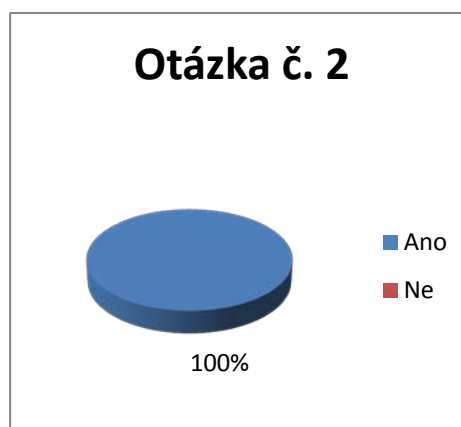
Otázky jsem se rozhodla položit a formulovat způsobem, který dovoluje méně náročné kategorizování a ve výsledku přináší jasné, ucelené informace.

Otázka č. 1: Byl mladistvý před uzavřením dohody seznámen s podmínkami účasti v programu?

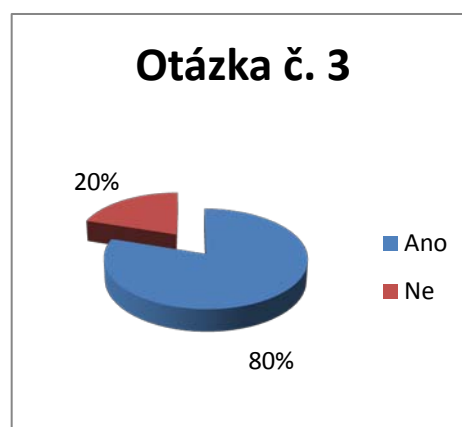
Z odpovědí na tuto otázku jasně vyplývá, že mladistvý je před uzavřením dohody vždy řádně seznámen s podmínkami účasti v programu, poskytovatel programu respektuje povinnosti stanovené ZSM.

Otázka č. 2: Je správné, že při nedodržení těchto pravidel může být klient z programu vyloučen?

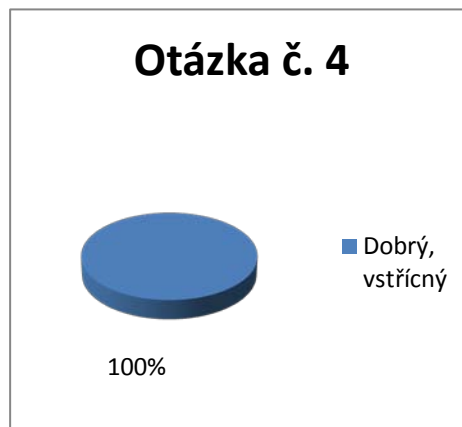
Všichni mladiství souhlasí s povinností dodržovat pravidla a se sankcí plynoucí z nedodržení těchto pravidel. Z rozhovorů s mladistvými vyplynulo, že tuto skutečnost považují za samozřejmost, berou to jako „fakt“.

Otázka č. 3: Získal jsi v průběhu účasti v programu nějaké nové zkušenosti?

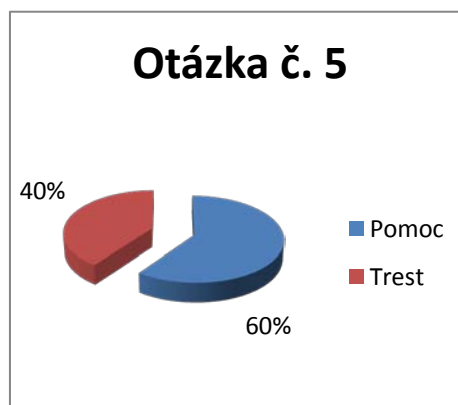
Všichni z respondentů uvedli zlepšení schopnosti komunikace, řešení konfliktů, ke kterým občas dojde mezi ním a vrstevníky, sourozenci, rodiči apod., také zazněla odpověď: „musel jsem si i zamakat a když jsem si uvědomil, že bych to měl dělat už pořád, to je lepší chodit zase do té školy, i když je to někdy opruz“.

Otázka č. 4: Jaký byl přístup pracovníků ke klientovi?

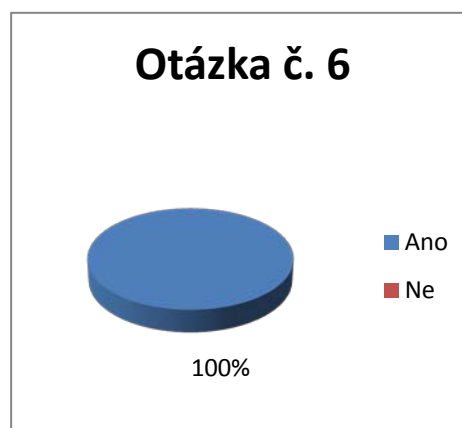
Všichni dotázaní vyjádřili naprostou spokojenost s přístupem pracovníků, kladně hodnotili možnost „jen tak si popovídat“, měli pocit zájmu, pochopení. Toto kladné hodnocení může být dáno také tím, že pracovníci probačního programu zde nepůsobí represivně.

Otázka č. 5: Chápe mladistvý uložené výchovné opatření jako trest nebo spíš pomoc?

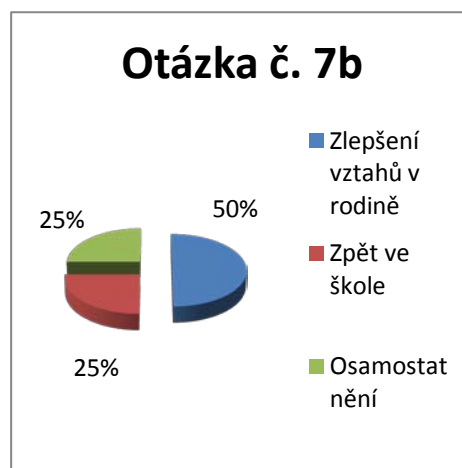
K možnosti pomoci se v odpovědi na tuto otázku přiklonili 3 respondenti, kteří měli probační program uložen státním zástupcem již v přípravném řízení, byli si plně vědomi svého protiprávního jednání. Zbývající mladiství se přiklonili k trestu, bylo to „za něco špatného, co provedli“.

Otázka č. 6: Ovlivnila prožitá zkušenost způsob života mladistvého?

Všichni mladiství shodně uvedli, že jejich život byl prožitou zkušeností ovlivněn. Přehodnotili vztahy se svými „kamarády“, vztahy s rodiči, jak uvedl 1 z respondentů: „*dlouho trvalo, než mi doma zase věřili*“. Další z mladistvých sdělil, že došlo spíše k ještě většímu odcizení mezi ním a otcem, ihned po dosažení 18 let odešel z domácnosti, bydlí u staršího kamaráda, začal znovu studovat a vše si zařizuje sám.

Otázka č. 7: Došlo ke změně v tvém životě? Jaké?

8.4 Interpretace získaných informací

V průběhu rozhovorů s mladistvými jsem si všimla spousty vzájemných podobností. Jak uvedli, uvědomili si, někteří již v průběhu, jiní po absolvování probačního programu, věci, které dříve ani nevnímali. Velký význam přikládají vzájemnému porozumění, vztahům v rodině, dobré rodinné zázemí je pro ně velmi důležité. Své provinění, celé trestní řízení, hodnotí jako něco, čím zklamali rodiče, způsobili jim starosti. Za všechny jedna odpověď: „*Celou dobu jsem si přál, aby bylo všechno jako dřív, aby se to dalo vrátit zpátky*“.

Všichni se shodovali v tom, že prožitá zkušenost zcela jistě ovlivnila jejich životy, museli se vyrovnat s počáteční ztrátou důvěry rodičů, velice kladně hodnotili přístup pracovníků probačního programu, měli pocit zájmu, pochopení, bez toho aniž by je někdo odsuzoval, kritizoval za jejich provinění. Díky tomu, že si s nimi „jen tak někdo popovídal“ měli možnost pochopit své provinění, možná řešení, novou alternativu pohledu. Většina z nich hodnotila účast v probačním programu spíše jako pomoc, než trest, i když jim tato účast byla uložena rozhodnutím, za všechny jedna z odpovědí: „*Kdybych měl jen tu podmínku, asi bych to za chvíli pustil z hlavy, zas by to bylo normální, byl bych s těma kámošema, jako by se nic nestalo*“.

Všichni rovněž shodně uváděli, že podobnou zkušenost by již nechtěli víckrát zažít, jak uvedl jeden z respondentů: „*kámoši mi pak stejně nepomohli, nestojí mi za to*“. Hodnotí to jako velké ponaučení do budoucna. Uvědomují si i priority, které jsou důležité pro budoucnost, o čemž svědčí např. i skutečnost, že mladiství, kteří byli vyloučeni ze studia, začali opět studovat, nespokojili se jen se základním vzděláním.

9 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu probačních programů jako nástroji práce s mladistvými pachateli. Probační programy jsou jedním z neúčinnějších výchovných opatření, má oproti ostatním výchovným opatřením jednu zvláštnost – pro jeho uložení je nutný souhlas mladistvého.

Ve svém výzkumném šetření jsem hovořila s mladistvými pachateli, kteří již uložený probační program absolvovali. Mým cílem bylo nalezení konkrétního významu programu pro ně samotné, zjištění, jak vnímají svoje provinění, následně uložené výchovné opatření. Velmi důležitou roli zde sehrál samotný postoj mladistvého, jeho zájem o změnu, také postoj okolí, nejbližších, k němu samotnému. Mladiství klienti hodnotí program jako úspěšný, některé z nich účast v programu motivovala k tomu, aby se vrátili zpět ke studiu (ze kterého byli z důvodů absence vyloučeni), došlo ke zlepšení vztahů v rodině. A tímto je účel, stejně jako cíle, probačního programu pro mladistvé naplňován, přímo na příkladech z praxe zde můžeme poznat významnou úlohu probačních programů jakožto nástroje práce s mladistvými pachateli. Samozřejmě, že vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří se výzkumného šetření zúčastnili, nelze činit generalizující závěry pro celou skupinu mladistvých, ale domnívám se, že tímto šetřením se podařilo alespoň zčásti odhalit jejich tendence, způsoby prožívání. Pro mě samotnou bylo velice zajímavé setkat se s „mými“ bývalými klienty (většina z nich již dosáhla zletilosti), zjistit, jakým směrem se jejich životy ubírají, a potěšil mě fakt, že u většiny z nich došlo ke změně v životě, kterou oni sami hodnotí pozitivně.

Účelem ZSM je mládež spíše než trestat, vychovávat, opatření, veškeré prostředky by měly být využívány hlavně k začlenění mladistvého zpět do společnosti, obnovit pochroumané společenské vztahy. A právě probační program je jedním nástrojů, kterých lze ke splnění tohoto účelu využít. Je otázkou, zda je počet akreditovaných probačních programů dostatečný, také bychom mohli diskutovat otázku, zda jsou dotace poskytované realizátorům probačních

programů dostačující, zda výše poskytnutých finančních prostředků nemůže ohrozit v některých případech samotnou realizaci probačního programu. Proto by bylo jistě zajímavé zaměřit v budoucnu výzkum i tímto směrem, zapojit do něho PMS, realizátory probačních programů, větší množství respondentů.

Seznam použité literatury

Literatura

HAMER, D., COPELAND, P. *Geny a osobnost: biologické základy psychiky člověka*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-779-5

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7376-040-2.

HORT, VI., HRDLIČKA, M., KOCOURKOVÁ, J., MALÁ E. A KOL. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9

JEDLIČKA, R. (a kol.). *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha : Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, O. *Práce s rizikovou mládeží: Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha : Potál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 1999. ASBN 80-200-0690-7.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5.

VEČERKA, K. A KOL. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-033-01.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178-308-0

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Pelhřimov: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Články

KOVÁŘOVÁ, D. Trestná činnost dětí a mladistvých. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 11, s. 8-11. ISSN 1212-866X.

TRAMPOTA, T. Mají média zásadní vliv na agresivitu? *Psychologie dnes*, 2009, 11. číslo, 15. ročník, s. 31

Právní předpisy

Zákon č. 257/2000 Sb., *o Probační a mediační službě*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické zdroje

[Online] <http://www.justice.cz>.

Ministerstvo spravedlnosti. *justice.cz*. [Online] Ministerstvo spravedlnosti, 1. leden 2010. [Citace: 19. leden 2010.] <http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3413&d=309399>.

PMS-Probační a mediační služba České republiky. *Mladiství-probační programy*. [Online] PMS ČR, 1. leden 2009. [Citace: 4. leden 2010.] <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/>.

Prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra ČR*. [Online] Ministerstvo vnitra ČR, 2. červen 2008. [Citace: 18. prosinec 2009.] <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/priority/mladez/index.html>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Zuzana KUBIESOVÁ
Katedra:	Katedra pedagogiky s celoškolskou působností
Vedoucí práce:	PhDr. Lenka Holá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Probační programy jako nástroj práce s mladistvými pachateli
Název v angličtině:	Probation programs as a tool to work with juvenile offenders
Anotace práce:	V bakalářské práci se zabývám probačními programy pro mladistvé pachatele, kteří se dopustili trestné činnosti – provinění. Tyto probační programy jsou jedním z výchovných opatření, které jsou blíže charakterizovány v teoretické části. Dále se zde podrobněji věnuji samotným probačním programům – cílům, obsahu, cílové skupině probačních programů, samotné realizaci, systému akreditačního a dotačního řízení. Na část teoretickou navazuje část praktická, ve které jsem využila metody kvalitativního výzkumu za účelem zjištění, zda cíle, účel konkrétního probačního programu jsou splněny.
Klíčová slova:	Mladistvý, pachatel, opatření, provinění, probační program
Anotace v angličtině:	The work deals with probation programs for juvenile offenders who commit crimes- misdemeanor. These probation programs are one of the educational measures, which are further characterized in the theoretical part. Furthermore, there is more detail in the actual probation programs – objectives, content, target group probation programs, actual implementation, the system of accreditation and grant management. The theoretical part followed by the practical part, which I used qualitative research methods in order to determine whether the objectives, purpose specific probation program are met.

Klíčová slova v angličtině:	Youthful, offender, measure, wrongdoing, probation program
Přílohy vázané v práci:	_____
Rozsah práce:	51
Jazyk práce:	český